

УДК 349.2

О. В. Худякова

КОНТРАКТ ПРО ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Розглянуто проблеми правового регулювання застосування контракту про проходження служби в Національній поліції України. Визначено відмінність трудового договору від контракту. Вказано, що контракт є видом строкового трудового договору. Подано авторське визначення поняття «контракт про проходження служби в поліції», а також визначено особливості контракту про проходження служби в Національній поліції України. Надано пропозиції щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Ключові слова: контракт, поліцейський, поліція, трудовий договір, служба, угода, працівник.

Постановка проблеми. Прийняттю на службу в Національну поліцію України сьогодні приділяється значна увага як з боку керівництва держави, так і з боку керівництва цього правоохоронного органу. Небайдужим до цього питання є і все українське суспільство. І це не випадково, оскільки від якості кадрів Національної поліції України залежить рівень правопорядку в державі та захищеність прав і свобод громадян.

Однією з підстав для прийняття на службу в Національну поліцію України законодавство визначає контракт. Як відзначає П. Д. Пилипенко, контракт спрямований, передусім, на виявлення ініціативності та самостійності працівника, і одним зі шляхів максимальної віддачі працівником індивідуальних здібностей і професійних навичок є визначення в контракті відповідного рівня оплати праці та матеріального забезпечення з урахуванням складності та умов виконуваної роботи, професійно-ділових якостей працівника, результатів його праці та господарської діяльності роботодавця-підприємця [1, с. 191].

Стан дослідження. У різні історичні періоди дослідженням проблем застосування контракту займалися такі відомі вчені-трудовики, як М. Г. Александров, П. А. Бущенко, В. С. Венедіктов, К. М. Гусов, В. В. Жернаков, М. І. Іншин, К. Ю. Мельник, П. Д. Пилипенко, С. М. Прилишко, В. І. Прокопенко, О. І. Процевський, О. В. Смирнов, В. М. Толкунова, Н. М. Хуторян, Г. І. Чанишева, О. М. Ярошенко та ін. Враховуючи досить докладне теоретичне опрацювання цього питання, зауважимо, що на сьогодні ще немає комплексного дослідження нормативного забезпечення контрактної форми прийняття на службу в Національну поліцію України. З огляду на це **метою** статті є визначення особливостей контракту про проходження служби в Національній поліції України та надання пропозицій щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Одразу відзначимо, що контракт у практику регулювання трудових відносин в Україні було введено

законом УРСР «Про внесення змін і доповнень до Кодексу законів про працю Української РСР при переході республіки до ринкової економіки» від 20.03.1991. Сьогодні загальне трудове законодавство передбачає відповідну підставу виникнення трудових правовідносин у Кодексі законів про працю України. Так, відповідно до ч. 3 ст. 21 КЗпП України особливою формою трудового договору є контракт, в якому строк його дії, права, обов'язки і відповідальність сторін (у тому числі матеріальна), умови матеріального забезпечення й організації праці працівника, умови розірвання договору, в тому числі дострокового, можуть встановлюватись угодою сторін. Сфера застосування контракту визначається законами України.

Отже, законодавець вважає контракт формою трудового договору. Слід звернути увагу на те, що в юридичній літературі існує підхід, відповідно до якого контракт необхідно розглядати як вид трудового договору. Так, В. І. Прокопенко відзначає, що у філософському розумінні форма – це зовнішня оболонка явища. На думку вченого, таку оболонку трудові договори можуть мати усну або письмову. Але і раніше трудові договори в деяких випадках укладались у письмовій формі, наприклад, під час організованого набору людей для роботи в особливих природних географічних та геологічних умовах, умовах підвищеного ризику для здоров'я тощо. Ці договори не становлять особливої форми трудового договору, а є його окремими видами. Як висновок, В. І. Прокопенко пропонує вважати контракт видом трудового договору [2, с. 112].

П. Д. Пилипенко пропонує внести зміни до ч. 3 ст. 21 КЗпП України, виклавши її в такій редакції: «Особливим видом трудового договору є контракт, у якому строк його дії, права, обов'язки і відповідальність сторін, умови матеріального забезпечення і організації праці працівника, умови розірвання договору, в тому числі дострокового, встановлюються угодою сторін» [3, с. 96].

Ми підтримуємо позицію відомих учених стосовно необхідності розуміння контракту як виду трудового договору, який має свою специфіку та сферу застосування.

Виходячи з норм ч. 3 ст. 21 КЗпП України, застосування контракту можливе лише тоді, коли це дозволяється законом України. У нашому випадку ст. 63 «Контракт про проходження служби в поліції» закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII дозволяє укладати контракти з окремими категоріями поліцейських. Так, відповідно до ч. 2 ст. 63 цього закону контракт про проходження служби в поліції укладається: 1) з особами молодшого складу поліції, які вперше прийняті на службу в поліції, – одноразово строком на два роки без права продовження; 2) з громадянами, які зараховані до вищого навчального закладу зі специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, – на час навчання; 3) із заступниками керівників територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі,

районах, містах, районах у містах, науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та керівниками структурних підрозділів зазначених органів, закладів та установ – на три роки з правом продовження контракту на той самий строк; 4) із заступниками керівника поліції та керівниками територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректорами (керівниками) вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняних до них керівниками – строком на чотири роки з правом продовження контракту одноразово строком до чотирьох років; 5) з керівником поліції – строком на п'ять років з правом продовження контракту одноразово строком до п'яти років.

Враховуючи викладене, можна зробити певні висновки. По-перше, контрактом встановлюються виключно строкові трудові відносини з поліцейськими. Слід відзначити, що в науковій літературі була висловлена позиція про існування безстрокових контрактів. Так, Б. С. Стичинський, І. В. Зуб, В. Г. Ротань вказують на те, що контракт не обов'язково повинен укладатися на визначений строк. Учені звертають увагу, що сторони мають право визначити або не визначити конкретний строк трудового контракту [4, с. 148].

Іншої позиції дотримуються П. Д. Пилипенко та К. Ю. Мельник. Так, П. Д. Пилипенко вказує, що контракт – це завжди строковий договір, і лише з огляду на цю обставину його можна вважати угодою, що в основі своїй погіршує правове становище працівника. Вчений нагадує, що загальне правило (ч. 2 ст. 23 КЗпП України) проголошує укладення трудового договору на невизначений термін. Тому застереження в законі, що контракт укладається на певний строк, свідчить про особливий характер застосування такої підстави для прийняття на роботу [3, с. 99]. З точки зору К. Ю. Мельника, законодавець, говорячи про строк у ч. 3 ст. 21 КЗпП, підкреслив таким чином саме строковість контракту та надав можливість сторонам встановлювати конкретний строк його дії. Вчений відзначає, що якщо б законодавець хотів передбачити безстрокові контракти, то ввів би відповідні зміни і до ст. 23 КЗпП. До того ж, якщо контракти можна укладати на невизначений строк, то навіщо національний законодавець наполягає на винятковості використання цього виду трудового договору? – задається питанням К. Ю. Мельник. Так, уже в першій редакції ч. 3 ст. 21 КЗпП України було закріплено, що сфера застосування контракту визначається законодавством. Згодом, у 1999 р. Верховна Рада України ухвалила закон «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України», яким звужила коло органів, що можуть визначати сферу застосування контракту [5, с. 218].

По-друге, законодавець запровадив різні підходи до встановлення строків контракту та кількості їх переукладань. Так, з особами

молодшого складу поліції, які вперше прийняті на службу, контракт укладається одноразово строком на два роки без права продовження. Частина 6 ст. 63 закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що після закінчення дворічного строку контракту поліцейській, який був стороною в цьому контракті, за рішенням керівника, якому надано право приймати на службу, може продовжити службу в поліції на підставі наказу, тобто на безстроковій основі. Одноразовий контракт також передбачений для громадян України, які зараховані до вищого навчального закладу зі специфічними умовами навчання, що здійснює підготовку поліцейських. Строк цього контракту обумовлюється тривалістю навчання.

Лише у двох випадках законодавець дозволив одноразове продовження контракту: 1) із заступниками керівника поліції та керівниками територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректорами (керівниками) вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняних до них керівниками – строком на чотири роки з правом продовження контракту одноразово строком до чотирьох років; 2) з керівником поліції – строком на п'ять років з правом продовження контракту одноразово строком до п'яти років. Таким чином, із зазначеними посадовцями контракти можуть бути переукладені лише один раз на будь-який строк у межах чотирьох років у першому випадку та п'яти років у другому.

Лише із заступниками керівників територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах, науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та керівниками структурних підрозділів зазначених органів, закладів та установ національне законодавство дозволяє переукладати контракти на той самий термін без обмеження кількості таких переукладень.

Закон України «Про Національну поліцію» чітко визначає осіб, які мають право укладати контракти про проходження відповідної служби. Таке право надається: 1) Міністру внутрішніх справ України – з керівником поліції та його заступниками; 2) керівнику поліції – з особами, які згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади його наказами, крім осіб, право на підписання контракту з якими належить Міністру внутрішніх справ України; 3) керівнику вищого навчального закладу зі специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, – з курсантами та слухачами цих навчальних закладів про навчання; 4) керівникам територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректорам (керівникам) вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку

поліцейських, та прирівняним до них керівникам – з особами, які згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади їхніми наказами. Зазначені посадові особи мають право на продовження контракту, якщо це допускається законом України «Про Національну поліцію».

Слід окремо звернути увагу на визначення поняття «контракт про проходження служби в поліції», яке надано в законі України «Про Національну поліцію». Так, відповідно до ч. 1 ст. 63 Закону про проходження служби в поліції – це письмовий договір, що укладається між громадянином України та державою, від імені якої виступає поліція, для визначення правових відносин між сторонами. Навіть під час поверхового аналізу цього визначення виникає низка запитань про його зміст та ознаки, а також про які правовідносини між сторонами йдеться.

У науці трудового права можна виокремити декілька підходів до визначення контракту. Так, О. В. Смирнов вказує, що поняття «контракт» найчастіше трактується як особливий різновид трудового договору, що відрізняється своєрідністю змісту, сторін контракту, його строковим характером [6, с. 186]. Т. П. Яценко під контрактом про службу в органах внутрішніх справ розуміє угоду між громадянином України та органом внутрішніх справ в особі його начальника, за якою громадянин зобов'язується виконувати покладені на нього службові обов'язки, дотримуватися Присяги, внутрішнього трудового розпорядку та вимог нормативно-правових актів, що регламентують службу в органах внутрішніх справ, а орган внутрішніх справ зобов'язується здійснювати своєчасну та в повному обсязі виплату грошового забезпечення, надавати інші види забезпечення та соціального захисту, а також забезпечувати всі умови служби, передбачені чинним законодавством та угодою сторін [7, с. 12].

Більшість науковців вказують на відмінності між трудовим договором та контрактом. Так, С. О. Сільченко звертає увагу на те, що трудові відносини, які виникають на підставі контракту, мають виключно строковий характер, що унеможливає його трансформацію в безстроковий трудовий договір. Науковець вказує на таку важливу ознаку контракту, як індивідуалізація трудових правовідносин. Сторони самостійно мають визначати його зміст, у тому числі щодо строку чинності, а тому жодний інший суб'єкт не повинен мати права встановлювати мінімальну чи максимальну його тривалість. Науковець вважає, що контракт має бути строковим, оскільки це створює певну впорядкованість відносин сторін та унеможливить зміну його умов в односторонньому порядку [8, с. 12–13].

Найважливішою відмінністю контракту від традиційного трудового договору О. М. Дуюнова вважає співвідношення нормативного та договірного регулювання трудових відносин. Дослідниця зазначає, що в трудовому договорі умови праці та матеріального забезпечення працівника більшою частиною встановлюються правовими

нормами (законами, підзаконними нормативними актами, локальними правилами), та, звичайно, лише декілька умов встановлюються самими сторонами, до них належать трудова функція, місце та початок роботи, у деяких випадках – оплата праці. Під час укладення контракту домінує договірне регулювання істотних та інших умов праці, а також умов, що стосуються соціально-побутової сфери [9, с. 72].

Ми не можемо погодитися з точкою зору О. М. Дуюнової. Так, умови праці та матеріального забезпечення працівника, які встановлено законами та підзаконними нормативними актами, діють і без включення їх у трудовий договір. Більше того, їх і не потрібно до нього вносити. А те, що вчена вважає «декількома умовами» (трудова функція, місце та початок роботи, оплата праці), є обов'язковими умовами як трудового договору, так і контракту, без яких ні перший, ні другий не може бути укладено. І останнє: як контракт, так і трудовий договір є угодою між працівником та роботодавцем, а тому вони обидва мають договірний характер.

Іноді в юридичній літературі зустрічається отождоження контракту та строкового трудового договору. Так, І. А. Боханова дисертацію назвала «Строковий трудовий договір за законодавством України», розділ 1 дисертації – «Інститут трудового контракту – як підстава виникнення трудових правовідносин», підрозділ 1.1 розділу 1 дисертації – «Правова природа строкового трудового договору в ринкових умовах» [10, с. 6, 7, 18].

Вважаємо підхід І. А. Боханової хибним, оскільки контракт слід розглядати як різновид строкового трудового договору. Контракт завжди укладається на певний строк, однак не кожний строковий трудовий договір є контрактом. Основною їх відмінністю слід вважати необхідність постійного переукладення контракту після закінчення його строку. Ще однією особливістю контракту є можливість встановлення сторонами умов розірвання контракту, в тому числі дострокового. Крім цього, контракт можна укладати тільки у випадках, прямо передбачених законом.

Слід звернути увагу на те, що специфіка функціонування Національної поліції України, як і будь-якого державного органу, накладає певні особливості на зміст контракту. Так, більшість умов праці поліцейських закріплено в законодавчому порядку. З огляду на це сторони обмежені в договірному регулюванні трудових відносин. Договірний характер відповідних відносин проявляється більшою мірою у згоді громадянина України працювати на встановлених державою умовах. Разом із тим, можливість договірного регулювання окремих аспектів трудових відносин поліцейських передбачена національним законодавством. Наприклад, ч. 2 ст. 63 закону України «Про Національну поліцію» надає сторонам можливість у певних випадках самим визначати строк контракту.

Виходячи із зазначеного, можна зробити **висновок**, що контрактом про проходження служби в поліції є письмова строкова угода

між громадянином України та державою, від імені якої виступає орган поліції, за якою громадянин зобов'язується виконувати покладені на нього службові обов'язки, дотримуватися Присяги, внутрішнього трудового розпорядку та вимог нормативно-правових актів, а держава зобов'язується здійснювати своєчасну й у повному обсязі виплату грошового забезпечення, а також забезпечувати всі умови служби та соціального захисту, передбачені чинним законодавством та угодою сторін.

Список використаних джерел: 1. Трудове право України : навч. посіб. для студентів юрид. спец. ВНЗ / [П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, В. Я. Козак та ін.] ; за ред. П. Д. Пилипенка. – Київ : Ін Юре, 2003. – 536 с. 2. Прокопенко В. І. Співвідношення понять «трудовий договір» і «контракт» у трудовому праві України / В. І. Прокопенко // Вісник Академії правових наук України. – 1995. – № 3. – С. 109–117. 3. Пилипенко П. Д. Підстави виникнення індивідуальних трудових правовідносин / П. Д. Пилипенко. – Київ : Знання, 2003. – 146 с. 4. Стичинський Б. С. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю / Б. С. Стичинський, І. В. Зуб, В. Г. Ротань. – Київ : АСК, 2002. – 1024 с. 5. Мельник К. Ю. Проблеми правового регулювання трудових відносин службовців правоохоронних органів : монографія / К. Ю. Мельник. – Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2009. – 360 с. 6. Трудове право : учебник / под ред. О. В. Смирнова. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : ПРОСПЕКТ, 1998. – 448 с. 7. Яценко Т. П. Правове регулювання служби працівників органів внутрішніх справ за контрактом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Яценко Тамара Петрівна. – Київ, 2012. – 18 с. 8. Сільченко С. О. Строковий трудовий договір : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Сільченко Сергій Олександрович. – Харків, 2001. – 20 с. 9. Дуюнова О. М. Угоди про працю за трудовим законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Дуюнова Оксана Миколаївна. – Київ, 2004. – 194 с. 10. Боханова І. А. Строковий трудовий договір за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Боханова Ірина Анатоліївна. – Київ, 2014. – 20 с.

Надійшла до редколегії 22.03.2016

Худякова Е. В. Контракт о прохождении службы в Национальной полиции Украины

Рассмотрена проблема правового регулирования применения контракта о прохождении службы в Национальной полиции Украины. Определено отличие трудового договора от контракта. Указано, что контракт является видом срочного трудового договора. Представлено авторское определение понятия «контракт о прохождении службы в полиции», а также определены особенности контракта о прохождении службы в Национальной полиции Украины. Даны предложения по усовершенствованию соответствующего законодательства.

Ключевые слова: контракт, полицейский, полиция, трудовой договор, служба, соглашение, работник.

Khudiakova O. V. Contract of service within the National Police of Ukraine

The problems of legal regulation of implementing the contract of service within the National Police of Ukraine have been considered. The difference of the employment contract from the contract has been determined. It has been specified that the contract is a type of term employment contract. The author's definition of the concept of «contract of service within the police» has been provided. This concept is offered to understand as a written term agreement between a citizen of Ukraine and the state, on behalf of which police acts, according to which a citizen is obliged to fulfill his duties, comply with the Oath, internal labor regulations and requirements of regulations; and the state is obliged to carry out timely payment and in the full extent and to provide all conditions of service and social protection provided by the current law and agreement of parties.

It has been stated that the specific of functioning of the National Police of Ukraine, as well as any state authority imposes certain features on the content of the contract. Thus, most of the working conditions of police officers are enshrined in the law. Considering this the parties are limited within contractual regulation of labor relations. The contractual nature of the relevant relations is manifested to a greater extent in the consent of a citizen of Ukraine to work on the conditions established by the state. However, the possibility of contractual regulation of certain aspects of employment relations of police officers is provided by the national legislation. For example, p. 2 of the Art. 63 of the Law of Ukraine «On the National Police» provides an opportunity for the parties to determine the term of the contract in certain cases.

Keywords: contract, police officer, police, employment contract, service, agreement, employee.